

**ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
НА ДИСЕРТАЦІЮ Є.О. НЕСТЄРОВОЇ**

НА ТЕМУ:

**«ПРОФЕЙНИЙ ЖИВОПИС В МИСТЕЦЬКИХ ШКОЛАХ ХАРКОВА
1950 – 1970-х РОКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА
РОЗВИТКУ»,**

**представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація») галузі знань 02 – Культура і мистецтво**

Актуальність дисертаційного дослідження. Сьогодні під час повномасштабної агресії РФ, вкрай зрозуміла проблема збереження і введення до наукового обліку живописних творів, які прикрашають збірку методичного надбання кафедри Харківської академії дизайну і мистецтв. Аналізуючи чималу кількість ілюстративного ряду полотен, дисертантка виявляє методичні засади видатних художників-педагогів харківської школи – Сергія Беседіна, Михайла Шапошникова, Бориса Косарева, Василя Мироненка, Леоніда Чернова та інших. До наукового обігу дисертанткою введено багата кількість полотен В. Проніна, С. Косенкова, В. Лозового, Т. Медведь, Є. Світличного, О. Мартинця, Н. Минко, Ш. Сарієва, А. Демури, М. Козуліна, В. Солдатова, А. Сухорікіх, В. Грицюка, В. Чауса, А. Двейріна, В. Козуба, В. Кравця, В. Харабориної, Ю. Александрочкина, П. Оснайчук, Г. Батія та інших, які висвітлюють кращі традиції харківської школи живопису. Введені до наукового обігу роботи та теоретичні результати дослідження вкрай актуальні на тлі воєнного вторгнення РФ, в рамках збереження найкращих надбань українського живопису у прифронтових містах.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведене в рамках реалізації наукових тем кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ «Сучасні проблеми українського

мистецтвознавства в контексті європейських студій» (державний реєстраційний № 0117U001521), «Історико-теоретичні аспекти українського мистецтва доби постмодернізму: універсальне й специфічне (Протокол № 12 від 22.02.2022).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій. Ознайомлення зі змістом дисертації Є.О. Нестерової дає підстави стверджувати, що сформовані авторкою наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими та мають значення для мистецтвознавчої науки. У вступі до роботи чітко визначені мета, об'єкт і предмет, що відповідають заявленій темі дослідження та науково-методичним вимогам. Дисертаційна робота «Професійний живопис в мистецьких школах Харкова 1950 – 1970-х роках: особливості формування та розвитку» має логічну послідовність, яка спирається на широке коло джерельної бази. Серед них у науковий обіг введено значну кількість рідкісних друкованих та рукописних архівних матеріалів. Це, зокрема, документи щодо творчої і педагогічної діяльності С. Солодовника, Л. Чернова, О. Мартинця, О. Мамонтова, О. Земліна, О. Малишева, В. Воловика, О. Хмельницького, А. Сафаргаліна, Т. Медвідь, Н. Минко, А. Демури, С. Светлорусова, В. Харабаріної, М. Козуліна, Г. Репіна, І. Сінепольського. Введення до наукового обігу нових документів стосовно педагогічної і творчої діяльності харківських художників є важливим кроком у збагаченні висвітлення потужної ланки образотворчої спадщини України пострадянського періоду.

Також до джерельної бази були залучені архівні документи з Харківської організації Національної спілки художників України (ХО НСХУ) [237 – 260], завдяки їм доповнюється картина творчої діяльності педагогів Вишу (С. Беседіна, Г. Томенка, Й. Карася, О. Вяткіна, В. Трегуба, В. Єліна, Б. Косарева, П. Супоніна, С. Светлорусова, М. Роботягова, О. Проніна, В. Сизикова, В. Кравця, Ю. Вінтаєва, В. Чауса, В. Ганоцького та ін.) були використані дані з їхніх особових справ. Наукові результати та запропоновані

авторкою рішення і висновки спираються на її самостійні дослідження стосовно особливостей навчальних завдань Харківського художнього інституту, виявленню експериментальної спрямованості в образотворчому мистецтві Харкова межі 1960 – 1970-х років.

Наукові положення апробовані та обговорені на 8-ми всеукраїнських і міжнародних, науково-методичних та науково-практичних конференціях. Текст даної дисертації та публікації за її темою підтверджують достовірність та наукову новизну результатів. Об'єкт і предмет дисертації та ракурс обраної проблематики відповідають паспорту спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Структура і зміст дисертаційної роботи. За своєю структурою, рівнем, змістом, обсягом, актуальністю дослідження, науковою новизною, значущістю отриманих результатів та оформленням дисертаційна робота Нестерова Є.О. «Професійний живопис в мистецьких школах Харкова 1950 – 1970-х років: особливості формування та розвитку» відповідає вимогам, які пред'являються до оформлення дисертацій, зокрема Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 із змінами, внесеними з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019 р.

Дисертація містить цілісне, завершене наукове дослідження; складається із двомовної анотації, вступу, з трьох розділів з висновками, загальних висновків, перелік використаних джерел (260 позицій), альбом ілюстрацій (178 позиції), перелік ілюстрацій, список публікацій та апробацій результатів дослідження. Загальний обсяг роботи з анотаціями та додатками складає 253 сторінок, основний текст – 159 сторінки.

У **вступі** дисертантка Нестерова обґрунтовує актуальність теми дослідження, які пов'язує з виконаною роботою з науковими програмами, планами, темами, зазначає мету дослідження, об'єкт та предмет, завдання, хронологічні та територіальні межі, методологію дослідження.

У **першому розділі** дисертаційного дослідження представлений науковий аналіз дотичних джерел за проблемою дослідження. Матеріали

проаналізовані з урахуванням нових матеріалів, що стосуються історії і розвитку ХДАДМ у 1950 – 1970-х років. **Другий розділ** присвячений висвітленню соціально-культурних чинників, які впливали на освітній процес художнього закладу у післявоєнний час. У роботі наголошується що важливим кроком у реорганізації освітнього процесу став 1963 рік. В цей час звернення до авангардних пошуків поширилось завдяки пошуку нових форм викладання академічних дисциплін художнього напрямку. Тож, відбулися корективи у навчальному процесі. Самі ці важливі кроки в подальшому призвели до стрімкого розвитку школи дизайну. Дисертантка Євгенія Нестерова підкреслює важливу роль окремих викладачів-живописців, які не лише були відданими своїй педагогічній праці, але й збагачували українське образотворче мистецтво даного періоду, які стали справжніми титанами жанрового живопису.

У **третьому розділі** авторка підходить до системному аналізу збережених методичних полотен студентів 1950 – 1970-х років. Роботи аналізуються у певному порядку від поетапного ускладнення методичних завдань обумовленими навчальним процесом. Кожний підрозділ містить аналіз по жанрам, які датовані 1950-ми – 1970-ми роками.

При всебічному аналізі значної кількості творів живопису (178 позиції) авторка розкрила процес викладання живопису в період 1950 – 1970-х років. Авторкою було проаналізовано значну кількість полотен, які були зроблені під час літньої практики в Софіївському парку в Умані, Церкві Успіння Пресвятої Богородиці, Вірменському собору, Церкві Пресвятої Євхаристії та пам'яткам з Музею народної архітектури і побуту імені Климентія Шептицького у Львові, а також інтер'єні зображення частин ХХІІІ 1970-х років.

Дотримання норм академічної доброчесності. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Дисертантка дотримувалась академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право, порушень яких, як

і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному розгляді значного пласту архівних матеріалів, які стосуються раніше не опрацьованої теми розвитку мистецьких шкіл Харкова у 1950 – 1970-х роках, в контексті суспільно-політичних зрушень доби. Отже, до наукового обігу авторкою Є. Нестеровою було введено значну кількість навчальних робіт з живопису в Харківському художньо-промисловому інституті, здійснена їх систематизація за жанрами, визначені особливості розвитку натюрмортного, портретного і пейзажного живопису. Вдосконалено уявлення про мистецьку професійну освіту в Харкові у 1950 – 1970-х роках, що доповнює картину розвитку українського живопису другої половини ХХ століття.

Повнота викладання основних наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження були викладені у 13-ти науковій публікації; серед них 3 статті, які відповідають вимогам МОН України з присвоєнням категорії «Б», щодо публікацій здобувачки ступеня доктора філософії, 2 – у науковому виданні країни ЄС, 8 – у збірниках матеріалів і тез наукових конференцій (6 – на міжнародних наукових конференціях). Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Дискусійні моменти, зауваження та рекомендації до роботи.

1. Сконцентрований в розділах 2 і 3 даної дисертації значний за змістом матеріал, присвячений творчій і викладацькій діяльності Сергія Беседіна і особливо Бориса Косарева, доцільним було, як на нашу думку, винести в окремий підрозділ.

2. Авторка підкреслює вагому роль у відкритті в ХХІІІ лабораторії кольорознавства (1968), яку очолив В. Шапошников: «Це важливе нововведення, – зазначає здобувачка, – відкрило нові перспективи в підготовці універсального художника» (с. 63). Доцільним було б зупинитися на їх розкритті.

Втім, наголошуємо, що зазначені вище зауваження не завадили загальному позитивному сприйняттю представленого наукового дослідження і несуть характер рекомендацій.

Загальні висновки та оцінка дисертації. Представлене на рецензію дисертаційне дослідження «Професійний живопис в мистецьких школах Харкова 1950 – 1970-х років: особливості формування та розвитку» є завершеною, самостійною роботою на правах рукопису, що виконане на належному теоретичному рівні. За актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем і практичною значущістю, а також змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Її структура та обсяг відповідають вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів України № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23.03.2016 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 року, а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року. Відтак, його авторка, Євгенія Олександрівна Нестерова, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Офіційний опонент:

Член-кореспондент НАМ України,
доктор мистецтвознавства,
професор, головний науковий
співробітник відділу теорії та
історії культури ІПСМ НАМ України,
заслужений діяч мистецтв України.

Олексій РОГОТЧЕНКО

« 15 » лютого 2024 року

